

DEZVOLTAREA CULTURII TEATRALE LA ORELE DE LIMBĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNĂ ÎN CLASELE PRIMARE

THE DEVELOPMENT OF THEATRICAL CULTURE DURING ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS IN PRIMARY CLASSES

Angela BEJAN,

lector universitar,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: The present paper proposes some methodological guidelines for applying the dramatization techniques during Romanian language and literature lessons in primary classes. The approach has a practical character and illustrates some dramatizing situations, with conventional name applicable during the lessons. It points out that such techniques achieve, on the one hand, the course objectives, and, on the other hand, forms and develops students' theatrical culture.

Keywords: theatrical culture, theatrical activity, dramatization, theatrical techniques, role playing game, method.

Limba și literatura română este disciplina ce oferă cele mai mari posibilități de realizare a obiectivelor culturii teatrale. Astfel, învățătorul utilizează în actul predării-învățării tehnicile teatrale (jocuri-dramatizări, teatrul parodiilor, teatrul-improvizație etc.), care ar contribui atât la dezvoltarea competenței de percepere a mesajului citit/auzit prin receptarea adecvată a universului emoțional și estetic al textelor literare, cât și a celei de trezire (manifestare) a interesului și a preferințelor pentru lectură. (Cf. Curriculum școlar clasele I-IV, Chișinău, 2010, p.13)

Educația lingvistică și educația literar-artistică cooperează cu un „întreg evantai de dimensiuni și perspective ale cunoașterii” (B. Niculescu), realizate prin elemente de inter- și pluridisciplinaritate, acestea sunt determinate de legăturile ce le stabilește disciplina limba și literatura română cu disciplinele, precum: științe, educația moral-spirituală, educația artistico-plastică,

care formează „un complex didactic-educativ unitar și multifuncțional, în care se împletesc organic conținuturile lingvistice, artistic-estetice și procesele psihologice ale învățării (limbajul și comunicarea) (*ibidem*, p. 10) Îmbinarea educației lingvistice și literare cu diversele forme ale educației teatrale continuă ascendent dezvoltarea paradigmei comunicativ-funcționale a disciplinei – formarea competențelor specifice de comunicare, lectură și scriere.

Activitățile educației teatrale la lecțiile de limba și literatura română se înscriu atât ca secvențe de conținuturi, precum și ca activități de învățare și evaluare (recomandate). Aceasta se adaptează materialului studiat prin valorificarea anumitor momente care sunt însuflețite de elementele de teatru aplicate la moment sau pregătite în prealabil.

În continuare, vom aduce exemple de metode și activități ce vizează dezvoltarea competențelor de comunicare non-verbală cu elemente de joc de rol.

Tehnica **Fotograf**ul este binevenită pentru elevii care au dificultăți în exprimare, dar care pot reda printr-o imagine mesajul.

De exemplu clasa 1:

Secvența de conținut: Comunicarea nonverbală (gestul, mimica). Gestul, mimica, unele semnale ale serviciilor: urgență medicală, pompieri, poliție, semnele rutiere, afișe informaționale etc.

Design instrucțional (Demersul didactic)

Elevilor li se propune următoarea sarcină:

Realizați (compuneți) câteva file pentru un "Album cu semne non-verbale".

Fiecare elev respectă sarcina dată de învățător. De exemplu: la această temă elevul va avea de documentat **Albumul cu semne non-verbale**.

Acasă elevii selectează/copiază/desenează din realitatea înconjurătoare, din ziare, reviste vechi:

- a) semne convenționale;
- b) imagini ce conțin gesturi;
- c) imagini ce conțin fețe cu diverse tipuri de mimică.

Imaginile/fotografiile/desenele sunt aduse la următoarea oră și sunt discutate și analizate în conformitate cu subcompetențele vizate. La discutarea „Albumului cu semne non-verbale” poate fi reluat jocul de rol, când fiecărui elev/grup îi revine un semn și acesta îl analizează din perspectiva locutorului.

De exemplu: „Sunt semaforul. Acesta este un semn care permite organizarea traficului rutier. Am trei culori: verde, galben, roșu. Culoarea verde...”. Sau elevii pot reda informația și sub formă de poezie:

„Roșu vine de la foc,

Ne previne: stai pe loc!

Galbenul înseamnă: Mai așteaptă-un pic

Verdele ne-ndeamnă: Treci, flăcău voinic!”

O altă sarcină pe care o propune învățătorul este: Timp de cinci minute, realizați un dialog între copil și semafor, unde veți discuta semnificația culorilor semaforului.

În rezultatul acestor activități, elevii vor antrena următoarele abilități teatrale:

- Își vor asuma rolul de fotograf, selectînd cu precădere imaginile ce vizează sarcina;
- Vor comunica, de la persoana înțîi, o informație;
- Vor crea texte, argumente pe care să le expună unui public.

Tehnica Albumul cu fotografii al personajului

Această metodă poate fi utilizată la studierea temei „Personajele literare pozitive și negative”.

Obiective cadru:

2.5. *Sesizarea trăsăturilor fizice și morale ale unor personaje, conform faptelor descrise.*

2.6. *Exprimarea gândurilor, emoțiilor și a sentimentelor față de mesajul textelor citite sau a unor secvențe textuale.*

2.7. *Reproducerea integrală a textului în succesiunea planului, folosind adecvat mijloacele expresive [1: 40].*

Elevii vor avea de pregătit un album cu fotografii, unde vor include personajele studiate. Materialele pot fi stocate din internet/desenate. Elevii pot lucra în echipă sau individual. Pentru pregătire li se indică o perioadă de timp concretă: trei zile, cinci zile, o săptămână. Durata este determinată de sarcina ce trebuie realizată.

Cerințe:

- Albumul va avea o foaie de titlu.

- Personajele vor fi prezentate succint: nume, titlul operei din care face parte.

„Albumul cu fotografii al personajului” este prezentat în fața clasei. Învățătorul îi roagă pe elevi să facă schimb de lucrări. Urmează o altă sarcină care îi impune pe elevi să selecteze o imagine din album și să inițieze un dialog sau să povestească situația selectată. Sarcinile pot fi destul de diverse și creative.

De exemplu:

Elevul, pus în situația personajului Nică din lucrarea „Amintiri din copilărie”, joacă rolul acestui personaj, răspunzând la întrebările învățătorului sau ale clasei: *Cine ești? Din ce lucrare faci parte? Cum se numește satul tău de baștină? Care este cea mai mare pozna făcută de tine? Care este atitudinea ta față de mătușa Mărioara? Ce visezi să devii în viață? Cum se numesc prietenii tăi? ș.a.*

O altă metodă de studiere a secvenței de conținut din Curriculum poate fi **Rama**. Elevul desenează pentru fiecare personaj studiat/indicat câte o ramă ce-l reprezintă.

De exemplu:

Mama – ramă din flori.

Bunelul – ramă din vreascuri.

Nicu – fluturași, gîze.

Ramele elevilor sînt afișate pe perețe, fără să fie indicată vreo sugestie cui le aparțin. Un elev va trebui să ghicească cui aparține fiecare ramă, de ce este reprezentată prin desenul dat și ce sugerează acesta.

Metoda dată poate fi aplicată și la operele lirice și se vor referi la diverse imagini ale poeziei: mama, codrul, izvorul, pasărea, iarna ș.a. De asemenea, elevii pot utiliza diverse culori pentru a reda stări de spirit, atmosferă, atitudinea față de personaj ș.a.

Următoarea etapă de lucru este completarea ramei. Învățătorul poate utiliza diverse sarcini pentru ca elevii să detalieze imaginea sau să analizeze personajul.

- Elevii selectează cîte o imagine a unui personaj (pozitiv sau negativ), evitînd să aleagă cele pregătite de ei personal;
- Se împart a cîte doi în grup;
- Vor scrie reciproc, comentînd cu voce tare, cîte o trăsătură/ părere cu referire la imaginea personajului cu care face pereche.

De drept exemplu pot servi poeziile: „Copilărie”, „Un copil e rodul sfînt”, „De ziua copilului” ș.a., precum și textele „Copil cuminte și babă frumoasă”, „Nu mai plînge, bunico!”, „Casa părintească” ș.a.

Completînd rama ce vizează copilul din textul „Casa părintească”, celălalt coleg al său poate scrie:

- *Ești grav bolnav, trebuie să te tratez;*
- *Tatăl tău va vinde totul pentru a te vedea bine;*
- *Dorul de casă este o boală mai gravă;*
- *Ești nerecunoscător, întrucît mult timp n-ai dat de veste mamei despre tine;*
- *Mă bucur că ai revenit acasă;*
- *Nu ai avut o copilărie fericită.*

În felul acesta copiii completează ramele, expunîndu-și, pe rînd, orice părere, evidențiază trăsăturile morale și fizice ș.a. Această modalitate de analiză pe rol permite elevilor să se adune cu gîndurile și să asculte părerea elevului-pereche cu referire la personajul său.

După ce ramele au fost completate, învățătorul selectează 2-3 elevi, în funcție de numărul imaginilor. Va continua activitatea cu metoda **La**

muzeu, unde elevii vor avea de creat muzeul personajelor. La început, învățătorul, le explică fiecăruia sarcina:

Primul elev va avea de aranjat muzeul personajului pozitiv.

Al doilea elev – muzeul personajului negativ.

Al treilea elev – muzeul personajului fantastic ș.a.

Notă: În timp ce muzeul va fi amenajat, învățătorul lucrează cu ceilalți. De exemplu, le propune următoarea sarcină: scrie o scrisoare părinților în care să recunoști o faptă.

Cînd muzeele sunt gata pregătite, persoana se transformă în ghid. Ea va trebui să prezinte clasei personajele selectate pentru muzeul său. În prezentare se vor utiliza lecturări din ramele personajelor făcute de colegi, avînd dreptul să facă o replică, în caz că nu este de acord cu cele spuse despre personaj. Această metodă permite elevului-ghid să facă o sinteză pentru categoria de personaje selectate.

Toate aceste metode au în comun pregătirea materialului de lecție. Elevul însuși se documentează și îl aranjează într-o ordine anume. În baza acestora se creează situațiile cu elemente teatrale: joacă rolul de fotograf, de ghid, vorbește în numele personajului, totodată utilizează interpretări de situații, caracterizări de personaje, își dezvoltă creativitatea.

Unele tehnici cu elemente de artă teatrală se pot utiliza pentru captarea atenției. Începutul lecției poate fi conceput sub formă de joc, ca mai apoi se continue cu desfășurarea scenariului de lecție propriu-zis.

Un model de acest fel este jocul **Replica potrivită**. Elevii se aranjează în cerc. Învățătorul prezintă condițiile jocului. Elevii transmit haotic de la unul la altul trei mingi de culori diferite, rostind cîte o replică specifi-

că la aruncarea fiecărei mingi. Replicile le selectează învățătorul din diverse fragmente de text. De exemplu, la modulul „Sărbătorile de iarnă”, în clasa a III-a, putem selecta replicile pe care le rostim la prinderea mingii:

Pentru mingea roșie – „Să trăiți, să-nfloriți...”.

Pentru mingea albastră – „Miine anul se-nnoiește...”.

Pentru mingea galbenă - „Ha, ța, ța, căpriță, ța...”.

Dacă cineva greșește replica sau scapă mingea – iese din joc. Acest exercițiu se repetă și la alte teme, selectînd diverse replici, complicînd sarcinile. El are ca scop dezvoltarea atenției simultane a elevilor, a coordonării vocii cu mișcarea, memorarea unor fraze-cheie din subiectul discutat.

O altă modalitate pentru acest joc este ca în locul frazelor de text să fie utilizate interjecții:

Pentru mingea roșie – „Uh!”.

Pentru mingea albastră – „Ah!”.

Pentru mingea galbenă – „Of!”.

Jocul **Mozaic** constituie o modalitate de rearanjare a acțiunilor într-un text literar. Se selectează unele segmente dintr-un text literar. Ca exemplu, povestea „Bucle de aur” de Nicolae Bănzaru.

- *Într-o țară rece și îndepărtată a fost odată un oraș trist cum nu-i găseai nicăieri perechea;*
- *Numai Cristina [...] se deosebea și ca îmbrăcăminte, și ca purtare...*
- *... Cristina născu o fetiță;*
- *Barza năzdrăvană era o barză bătrînă-bătrînă, care aducea cîte un dar fiecărui copil nou-născut;*
- *Doresc să dai fetiței mele păr de aur adevărat;*
- *Să știi însă că ai fost o nesocotită;*
- *Au trecut ani;*

- *Era tristă și plîngea pe ascuns de mama sa;*
- *O, cît sînt de fericită că nu mai am pîr de aur.*

Elevilor li se propune să alcătuiască o mică poveste utilizînd fragmentele de mai sus. Fragmentele sunt selectate astfel încît să constituie deja un colaj de poveste.

După lectura textului, fișele se amestecă și elevul primește sarcina de a reconstitui momentele selectate în ordinea în care ele apar în lucrare, comentînd logica aranjării lor.

Metodele ce solicită de la elevi elemente de teatralizare facilitează percepția operei de către elev, intensifică reflecția mesajului. Elevul intrat în rol recepționează frumosul, valoricul, esențialul operei literare cu un minim efort volitiv. Acești elevi savurează plăcerea lecturii și interpretează situațiile de subiect cu plăcere și ușurință.

Astfel, fără prejudecăți, elevul se implică cu plăcere și bucurie, apare ca o ființă capabilă să inventeze acțiuni de o mare naivitate, la prima vedere, dar pline de substanță în ce privește conținutul lor. Prin acest spirit copilul se joacă, trăiește și se formează ca om. În cadrul **jocurilor teatralizate** copiii gesticulează sau vorbesc cu personaje imaginare, adoptă ținute și se deghizează. Ca exemplu putem selecta textele din modulul „Zîmbetul” [3]: „Povestea gîștelor” de George Coșbuc, „Boierul și Păcală”, precum și alte texte din „Cartea de lectură”: „Păcală și Tîndală”, „Fricosul și vitele” ș.a.

Dramatizarea. În cadrul activităților lecției de limba și literatura română dramatizarea trebuie să fie văzută ca o activitate complementară și/sau mijloc de realizare a unei activități, în special de educare a limbajului, a atitudinii față de frumos, a de-

prinderilor de viață. Dramatizarea urmărește dezvoltarea capacității de exprimare orală și de receptare a mesajului oral, exprimarea clară, corectă, expresivă, respectarea pauzelor gramaticale, logice sau psihologice din textele interpretate, dar și dezvoltarea capacității de exprimare a unor sentimente prin mișcare scenică, mimică și gestică.

Cadrul didactic trebuie să aleagă cu grijă textul ce urmează să fie pus în scenă, ținînd cont de particularitățile de vîrstă, dar și de cele individuale. Copiii recepționează mesajul etic al textului literar cu o mare rapiditate, dar își exprimă verbal gîndurile cu mai multă dificultate, datorită lipsei de flexibilitate a vorbirii. De aceea dramatizările realizate în versuri scurte sunt ușor de memorat de către copii și poveștile scurte, ce sînt bine cunoscute, au un mare succes la copii. De aceea vom selecta lucrări de acest tip: Cf. „Povestea pescarului și a peștișorului de aur” de Aleksandr Pușkin poate constitui un exercițiu.

Primul pas în realizarea dramatizării presupune audierea și/sau vizionarea poveștii. Această etapă are o importanță deosebită avînd funcții multiple: dezvoltarea atenției de lungă durată, cunoașterea în amănunt a poveștii, surprinderea exactă a momentelor subiectului, desprinderea trăsăturilor de caracter ale personajelor. Cadrul didactic poate face completări și explicații suplimentare pentru o mai bună înțelegere a conținutului. În cadrul vizionărilor, copiii dispun și de modele de interpretare. Acest moment poate fi urmat de convorbiri pe baza cărora se caracterizează, se clasifică personajele, se surprinde cadrul în care se desfășoară acțiunea și specificul costumelor.

Stabilirea și distribuția rolurilor este un moment-cheie, în care pot fi implicați și copiii, punându-se în valoare și dezvoltând, în același timp, capacitățile acestora de a fi obiectivi și de a fi selectivi, dramatizarea oferindu-le satisfacții imediate, dar și exemple pozitive de comportament.

Exercițiile de mișcare scenică, sugerate de muzică sau de versuri, compunerea de expresii faciale sau comportamentale duc la dezvoltarea capacității de exprimare nonverbală a sentimentelor. Aceste exerciții însoțite de repetarea rolului pînă la memorare au alt beneficiu: stimularea memoriei de lungă durată, dar și volumul acesteia (nu de puține ori, suntem surprinși să constatăm că micii actori au memorat și rolurile celorlalte personaje). După memorizarea versurilor sau a textului epic, acești actori se adaptează ușor expresivității și jocului de scenă.

Dincolo de bucuria în sine a jocului, dramatizările includ și preocupări privind decorul și costumația. La confecționarea decorului și a costumației îi putem implica și pe copii pentru a-și pune la încercare imaginația, simțul estetic și îndemînarea.

Printre activitățile cu caracter teatralizat identificăm *exercițiile și jocurile de rol*, ce dezvoltă creativitatea elevilor la nivelul supratext. Una dintre aceste situații este **Trenul de personaje**.

Algoritmul desfășurării:

1. Elevii selectează cîte o imagine ce conține un personaj studiat sau cunoscut.
2. Se grupează a cîte 3-4 (împărțirea în echipe se face la dorința învățătorului sau după preferința elevilor).

3. După ce s-au grupat, sînt anunțați că vor călători imaginar într-un tren.

4. Timp de 5-7 minute echipele pregătesc replicile de dialog.

5. După care are loc prezentarea conversației din tren.

În felul acesta, vor fi puși în situație să dialogheze Păcală cu Scufița Roșie și Rapunzel sau Balaurul cu Zina Bună și Fetița Degețel ș.a.

La evaluarea activității, putem să adresăm întrebări de tipul: *Cît de reale sînt situațiile prezentate? Ce a fost mai dificil?* ș.a.

Un alt exercițiu de creativitate, combinat cu jocul de rol, este **Povestea**. Elevii vor alcătui împreună o poveste inventată. Fiecare va contribui la ea cu o propoziție. Toți trebuie să-l asculte pe cel care vorbește, pentru a putea dezvolta subiectul în continuare. Dacă activitatea este practică pentru prima dată, animatorul poate începe povestea pentru a încuraja participanții.

La evaluare, adresăm întrebări de felul: *A fost ușor sau greu să alcătuiți o propoziție sau s-o adăugați în poveste? De ce? V-a surprins sfîrșitul poveștii? Prin ce se deosebește o poveste spusă de un singur om de o poveste pe care o spun mai mulți oameni?*

În felul acesta poate fi compusă o poveste (în scris) după metoda **Pana**. Elevii vor alcătui un text inventat. Fiecare elev va scrie cîte o propoziție. Pentru a ocupa fiecare elev, vom propune tuturor cîte o pană/pix și o foaie. În felul acesta, elevii încep povestirea (de exemplu: „La scăldat”) și completează, de fiecare dată, foaia care ajunge, în cerc, la ei. Vom obține atîtea povești cîți elevi sînt în echipă.

La evaluare pot fi discutate momentele ce au prezentat dificultate:

de ce a fost greu? de ce depinde reușita unei astfel de activități.

Jocul de rol **Completează dialogul**. Elevilor li se repartizează câte o foaie și o fișă. Sînt rugați să examineze desenul, să expună pe foaie ce situație este prezentată și să desfășoare conversația dintre personaje. În final, elevii își pot autoevalua activitatea și aprecia rezultatele cele mai reușite.

O tehnică mai avansată a jocului de rol este **Înghețat**. În timpul scenelelor, într-un moment de maximă implicare a participanților, moderatorul strigă „înghețat”. Apoi roagă actorii să descrie emoțiile lor în acel moment.

O altă tehnică este **Schimbul de roluri**. Jocul este oprit fără prevenire. Actorii sînt rugați să-și schimbe rolurile și jocul continuă.

Oricare ar fi tehnicile în care se solicită de la elevi un efort de teatralizare la studierea limbii și literaturii române, dacă vor fi, copiii le vor trăi prin bucuria de „a face ca”, de a trăi o experiență care nu e a lor, vor învăța să fie empatici, vor revela un alter-ego, contopindu-se cu personajul. Copiii vor trăi imaginar acte, asemenea eroilor lor preferați, într-o lume în care virtuțile sînt răsplătite, iar ticăloșiile sînt pedepsite.

Referințe bibliografice

1. *Curriculum școlar*. Clasele primare, Chișinău, 2010, 183 pag.
2. Buruiană, M.; Ermicioi, A.; Cotelea, S. *Limba Română. Lecturi literare*, Chișinău, Editura Știința, 2012, 104 pag.
3. Buruiană, M., Ermicioi A., Cotelea S. *Limba română. Manual pentru clasa a 3-a*, Chișinău, Editura Știința, 2012, 192 pag.
4. Eftenie, N. *Introducere în metodică studierii limbii și literaturii române*, Editura Paralela 45, 2008, 342 pag.
5. Cerghit, I. *Metode de învățămînt*, Iași, Editura Polirom, 2006, 315 pag.
6. Bocoș, M.-D. *Instruirea interactivă*, Iași, Editura Polirom, 2013, 470 pag.